

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСІВ ФОРМОУТВОРЕННЯ ЗАГОТОВОК З ПОРОШКОВИХ МАТЕРІАЛІВ

¹ Вінницький національний технічний університет

² Вінницький національний аграрний університет

Анотація

Запропоновано системний підхід до технологічного комплексу (система I – об'єкт обробки; система II – робочий процес; система III – машина). Це надасть можливість підвищити ефективність процесу формоутворення заготовок з порошкових матеріалів.

Ключові слова: технологічний комплекс, система, формоутворення заготовок, робочі режими.

Annotation

The system approach to technological complex (system I – processing object; system II – working process; system III – machine) is suggested. This will give the opportunity to increase the efficiency of the process of billet formation from powder materials.

Key words: technological complex, system, billet formation, working regimes.

Вступ

Для підвищення ефективності процесу формоутворення заготовок з порошкових матеріалів на вібропресовому обладнанні з гідроімпульсним приводом актуальним є використання саме системного підходу. Це дасть можливість дослідити кожен з систем технологічного комплексу і вплив їх параметрів на сам процес.

Метою роботи є створення загальної моделі, що підвищить ефективність процесу формоутворення заготовок.

Результати дослідження

В даному технологічному комплексі для віброударного пресування виділені три основні взаємозв'язані системи: об'єкт обробки (система I), робочий процес (система II) і машина (система III), які об'єднуються в загальну систему технологічного комплексу (рис. 1).

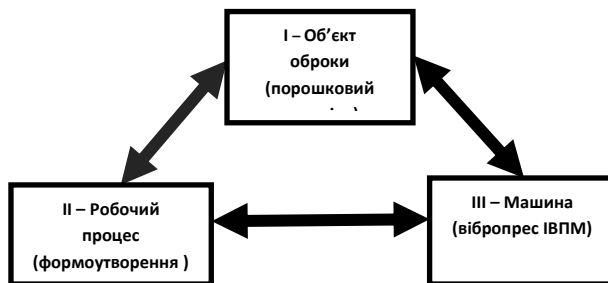

Рисунок 1 – Схема технологічного комплексу віброударного пресування

У випадку з ІВПМ об'єктом обробки є порошковий матеріал, який проявляє властивості метасистеми. Система II функціонально залежить від системи I і являє собою технологічний процес пресування. Даний процес описується двома підсистемами II.1 та II.2, що встановлюють спосіб віброударного пресування (ВУП) та прийнятий основний режим його реалізації (рис. 2).

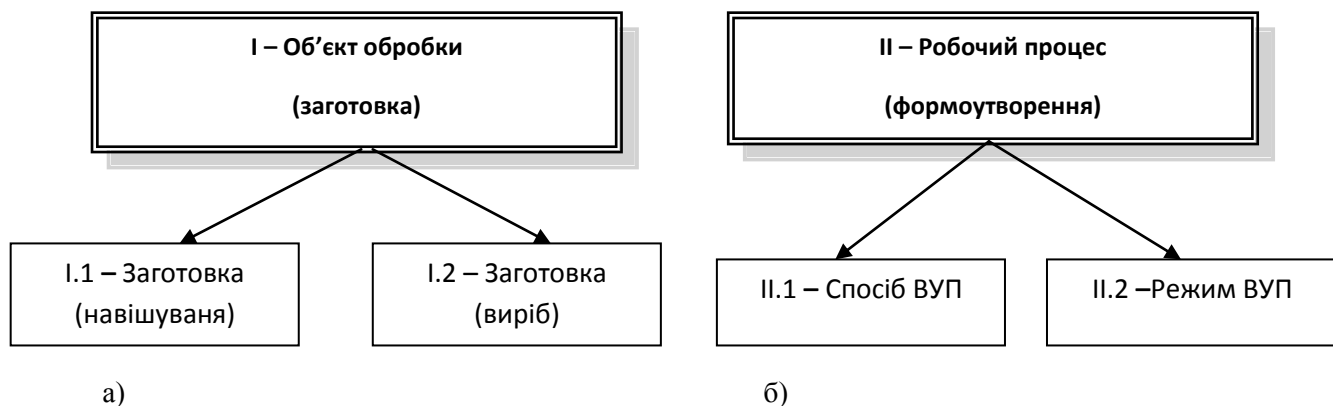

Рисунок 2 – Структурні схеми: а) система I – заготовка, б) системи II – робочий процес (формоутворення)

Вибір системи III визначають системи I та II. У випадку, що розглядається нею є ІВПМ, який ділиться на підсистеми гідроімпульсного приводу (III.1), рухомих ланок (III.2), віброзбуджувача (III.3) і прес-форми (III.4). Згідно із системним підходом, кожна з виділених підсистем може бути поділена на ланки. Оскільки при створенні власне ІВПМ задачі проектування ГПІ та його віброзбуджувача розв'язуються лише у загальному вигляді, а прес-форма складається з двох основних деталей – матриці і пуансона, то на блок-схемі [2] вказали лише підсистему III.2, яка містить станину з фундаментом (ланка III.2.1), вібростіл (основна робоча ланка III.2.2) і допоміжну робочу ланку III.2.3. При цьому кожна з вказаних ланок за необхідності поділяється на деталі (рис. 3).

При аналізі ІВПМ джерелом вхідної інформації є відомості про оброблюваний об'єкт, які містяться в підсистемі I.1 та передаються в систему II у вигляді логічної функції вибору режиму ВУП. Режим, в свою чергу, визначає робочий процес, з врахуванням параметрів якого проводиться вибір машини конкретного типу (системи III).

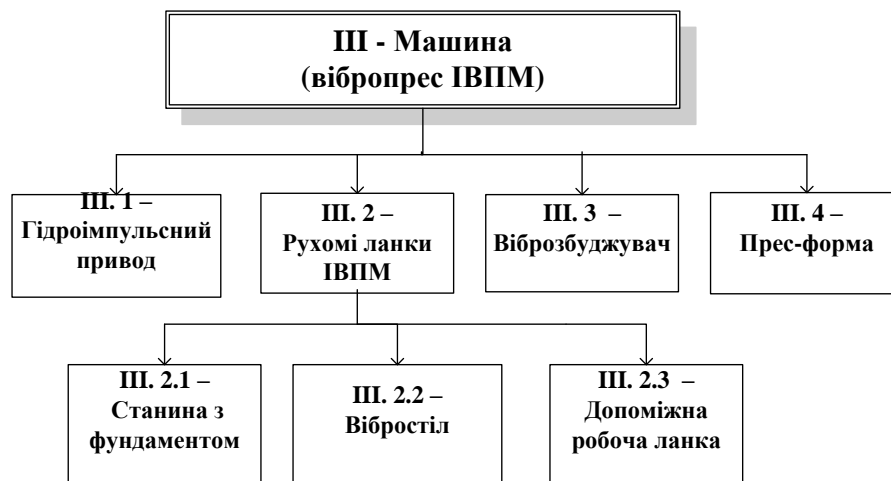

Рисунок 3 – Структурна схема системи III – машина вібропрес (ІВПМ)

З використанням системного підходу, під час подальшого аналізу вібропресового обладнання виділені і внутрісистемні функціональні зв'язки. Функціональні зв'язки складових систем I та II вібропресового обладнання в аналітичній формі розглянуті, головним чином, на рівні внутрішніх системних зв'язків між параметрами заготовки та ІВПМ. Сукупність міжсистемних функціональних зв'язків досліджуваного обладнання в аналітичній формі, з урахуванням параметрів всіх складових систем є математичною моделлю робочого процесу ВУП, на основі якої можливе розв'язання задач його оптимізації.

Досліджено фізико-механічні властивості заготовок (система I) та виділено основні параметри цієї системи.

В результаті аналізу параметрів системи I та введення їх відносних і комплексних значень, сукупність параметрів системи I скоротилась до ряду $\{\rho, a, R_0, S_{заг}\}$, що враховує відносну щільність ρ , лінійний середньостатистичний розмір частинки матеріалу a , геометричний фактор R_0 , площу відкритої поверхні з боку пуансона $S_{заг}$. Аналогічно виділено параметри робочого процесу і машини. Проведений аналіз робочих режимів ІВПМ з різними схемами підключення вібробуджувача показав, що в процесі ВУП дані режими однозначно визначаються характером зміни зусилля навантаження заготовки і можуть бути подані за аналогією з режимами інерційного навантаження. Було визначено три основних режими пресування ВУП-I, ВУП-II, ВУП-III. Огляд основних робочих режимів ІВПМ зумовлено різною ефективністю формоутворення ідентичних заготовок при їхньому використанні (різними значеннями щільності, нерівнощільності і т. д.).

Режим ВУП, в нашому дослідженні, є системою II (робочий режим), що характеризує спосіб і режим силового впливу системи III на систему I. Тому виділимо основні параметри системи II: зусилля додаткового статичного навантаження заготовки $P_{ст}$, максимальне зусилля навантаження заготовки $F_{з.мах}$, в процесі ВУП заготовки, загальне число ходів робочого столу ІВПМ n і частоту f_p їх здійснення. Причому параметри n та f_p можна об'єднати і описати одним параметром, що характеризує повний час робочого процесу ($t_{вун} = n \cdot f_p^{-1}$, с). Отримали - $\{F_{з.мах}, P_{ст}, \tau_0, t_{вун}\}$.

Система III – ІВПМ характеризується своїми властивостями і зв'язками. Саме від системи III залежить і робочий режим, і якість заготовки.

В результаті аналізу конструктивних схем ІВПМ та попереднього аналізу взаємодії їх рухомих ланок з врахуванням особливостей використання основного і додаткового гідроприводів представлено узагальнену структурну схему ІВПМ (рис.4).

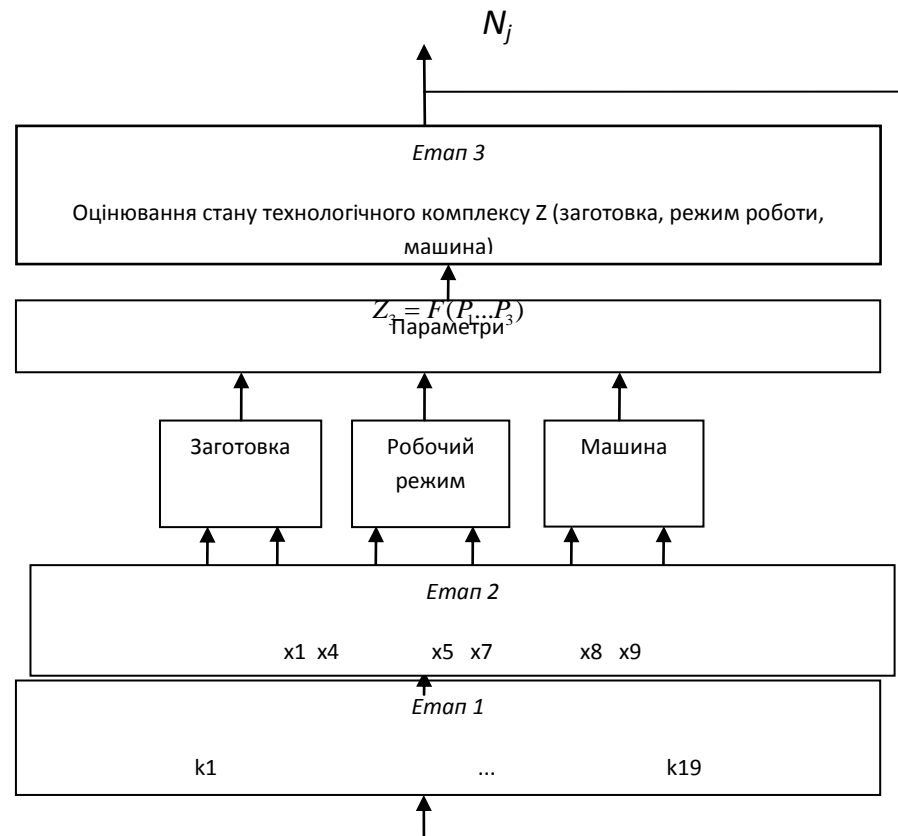

Рисунок 4 – Структурна модель процесу оцінювання ефективності функціонування технологічного комплексу

Систему III характеризують параметри гідроімпульсного приводу (ГІП): енергія одноциклового гідроаккумулятора E_a ; об'єм гідросистеми W_a ; коефіцієнт пружності $K_{гп}$; подача

робочої рідини від насоса $Q_{н1}$; тиск спрацьовування вібробудувача p, p_2 ; маса рухомих ланок m_1, m_2, m_3 ; жорсткість пружних елементів c_y . Параметри прес-форми аналогічні геометричним параметрам заготовки і враховуються в системі I (об'єкт обробки). Відомі аналітичні залежності, що установлюють зв'язок між вказаними параметрами системи III дозволяють однозначно обрати серед них основні. До основних параметрів системи III віднесли енергію E_a , маси m_1, m_2 та жорсткість пружин повернення c_y . Використовуючи відношення $m_2/m_1 = \alpha$ ($m_2 = \alpha m_1$), параметри конструкції ІВПМ при незмінній масі робочого столу доцільно записати як $m_1, \alpha m_1, c_y$. Для системи III сукупність основних параметрів має вигляд $\{E_a, m_1, \alpha m_1, c_y\}$.

Процес оцінювання ефективності функціонування технологічного комплексу, який складається з трьох систем, належить до категорії складних задач внаслідок того, що виникає потреба в урахуванні потужної множини вхідних параметрів X , та вихідних параметрів N , та їхньої функції перетворення $F: X \rightarrow N$. Пропонуємо розв'язувати такі задачі шляхом декомпозиції складної функції на послідовність простіших так, що функції нижчих рівнів однозначно ідентифікують певні параметри у функціях вищих рівнів. Вирішення головної проблеми стає можливим тоді, коли розв'язки всіх підпроблем нижчих рівнів є отриманими [3]. Запропоновано структурну модель (рис. 4) оцінювання ефективності функціонування процесу формоутворення заготовок з порошкових матеріалів на вібропресовому обладнанні з гідроімпульсним приводом [4].

Множина оцінювальних параметрів X забезпечує формування таких складних параметрів які оцінюють систему I (заготовка) – (Y_1), систему II (робочий режим) – (Y_2), систему III (машина) – (Y_3).

$Y_1 = f(x_1 \dots x_4)$, характеризується оцінювальними параметрами: x_1 – щільність заготовки, x_2 – лінійний середньостатистичний розмір частинки матеріалу, x_3 – геометричний фактор для початкового стану заготовки, x_4 – площа відкритої поверхні з боку пуансона.

$Y_2 = f(x_5 \dots x_7)$, характеризується оцінювальними параметрами: x_5 – питома статичне зусилля, x_6 – тривалість ударного імпульсу, x_7 – повний час робочого ходу.

$Y_3 = f(x_8 \dots x_9)$, характеризується оцінювальними параметрами: x_8 – енергія одноциклового гідроаккумулятора, x_9 – сумарна маса.

Щільність заготовки являє собою функцію x_1 , визначається за допомогою параметрів: k_1 ($m_{заг}$) – маса навішування порошкового матеріалу, k_2 (W_a) – об'єм заготовки після завершення її формоутворення; лінійний середньостатистичний розмір частинки матеріалу $x_2 = k_3$ (a); геометричний фактор для початкового стану заготовки $x_3 = k_4$ (R_0); площа відкритої поверхні з боку пуансона $x_4 = k_5$ ($S_{заг}$).

Питома статичне зусилля являє собою функцію x_5 , визначається за допомогою параметрів: k_6 (m) – маса, k_7 (g) – прискорення вільного падіння, k_5 (S_a) – площа відкритої поверхні; тривалість ударного імпульсу, що являє собою функцію x_6 , визначається сукупністю параметрів: k_8 (h_{30}) – висота заготовки у початковий момент ВУП, k_9 ($h_{3к}$) – висота заготовки у кінцевий момент ВУП, k_{10} (H_{30}) – модуль умовної пружності у початковий момент ВУП, k_{11} ($H_{3к}$) – модуль умовної пружності у кінцевий момент ВУП, k_{12} (ρ_{30}) – середня щільність заготовки у початковий момент ВУП, k_{13} ($\rho_{3к}$) – середня щільність заготовки у кінцевий момент ВУП; повний час робочого ходу x_7 , визначається за допомогою параметрів: k_{14} (n) – загальне число ходів робочого столу, k_{15} (f) – частота.

Енергія, що являє собою функцію x_8 , визначається за допомогою параметрів: k_{16} (p) – тиск, k_{17} (W_0) – об'єм гідросистеми, k_{18} (K_{np}) – коефіцієнт пружності; інерційна маса являє собою функцію $x_9 = k_{19}$ (m).

Оцінювальні параметри обчислюються на основі початкових вхідних параметрів.

На основі цих вхідних параметрів формується множина X кількісних параметрів всього процесу (табл. 1).

Таким чином, визначено множину оцінювальних параметрів x_i $i = \overline{1,9}$, а саме: $(x_1 \dots x_9)$, значення яких обчислюються на базі вхідних початкових параметрів $(k_1 \dots k_{19})$.

Таблиця 1 – Множина параметрів технологічного комплексу

Назва показника	Позначення показника	Вхідні параметри
Y_1		
Щільність заготовки (кг/м ³)	x_1	k_1/k_2
Лінійний середньостатистичний розмір частинок матеріалу (м)	x_2	k_3
Геометричний фактор початкового стану заготовки	x_3	k_4
Площа відкритої поверхні (м ²)	x_4	k_5
Y_2		
Питоме статичне зусилля (МПа)	x_5	k_6*k_7/k_5
Тривалість ударного імпульсу (с)	x_6	$\frac{2k_7 \cdot k_8}{k_8 \cdot \sqrt{\frac{k_{10}}{k_{12}} - k_8 \cdot \sqrt{\frac{k_{11}}{k_{13}}}}$
Повний час робочого ходу (с)	x_7	$k_{14}*k_{15}$
Y_3		
Енергія одноциклового гідроаккумулятора (Дж)	x_8	$k_{16}*k_{17}/2k_{18}$
Інерційна маса (кг)	x_9	k_{19}

Висновок

Запропоновано системний підхід до підвищення ефективності процесу формоутворення заготовок з порошкових матеріалів на вібропресовому обладнанні та модель, яка враховує параметри технологічного комплексу, які впливають на процес формоутворення.

Список використаної літератури

1. Іскович-Лотоцький Р. Д. Підвищення ефективності функціонування вібропреса з гідроімпульсним приводом / Р. Д. Іскович-Лотоцький, Н. Р. Веселовська, О. В. Зелінська // Всеукраїнський НТЖ «Вібрації в техніці та технологіях». – 2015. – № 2(78). – С. 75–79.
2. Іскович-Лотоцький Р. Д. Основи теорії розрахунку та розробка процесів і обладнання для віброударного пресування : монографія / Р. Д. Іскович-Лотоцький – Вінниця : УНІВЕРСУМ–Вінниця, 2006. – 338 с.
3. Азарова А. О. Математичні моделі та методи оцінювання фінансового стану підприємства / А. О. Азарова, О. В. Рузакова. — Вінниця: ВНТУ, 2010. — 172 с.
4. Ротштейн О. П. Інтелектуальні технології ідентифікації: нечіткі множини, генетичні алгоритми, нейронні мережі / О. П. Ротштейн – Вінниця : УНІВЕРСУМ – Вінниця, 1999. – 320 с.
5. Лисогор В. М. Алгоритмічна модель випадкового пошуку задач ідентифікації багатостадійного технологічного процесу. / В. М. Лисогор, С. В. Сорокун // Вісник Хмельницького університету. – 2009. – № 1. – С. 217–220.

Ростислав Дмитрович Іскович-Лотоцький – доктор технічних наук, професор кафедри металорізальних верстатів та обладнання автоматизованих виробництв, Вінницький національний технічний університет

Зелінська Оксана Владиславівна – асистент кафедри економічної кібернетики, Вінницький національний аграрний університет

Rostyslav Dmytrovych Iskovyitch-Lototsky – doctor of technical sciences, professor of the metal-cutting machine tools and equipment of automated production department, Vinnytsia national technical university

Zelinska Oksana Vladyslavivna – assistant of the economic cybernetics department, Vinnytsia national agrarian university